

The author has determined that additional measures are necessary to eliminate the restrictions that impede the strengthening and development of the information industry, its infrastructure, providing real support to the activities of journalists and providing specific rules for their protection, expanding the possibilities for access of citizens through this network to information submitted in foreign printed media, media, etc. The guarantee of media independence is also the establishment of disciplinary, civil, administrative or criminal liability.

Keywords: media independence, freedom of the media, censorship, social protection of journalists.

Кернякевич-Танасійчук Ю.В.

АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО: БАГАТОЗНАЧНІСТЬ ПОНЯТТЯ

УДК 342.9

<https://doi.org/10.15330/apiclu.51.118-126>

Постановка проблеми. У ст. 1 Конституції України закріплено положення, що Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою [1], одним з ключових завдань якої є захист прав і свобод людини та громадянина, зокрема і в судовому порядку. Запорукою ефективної реалізації права на судовий захист є належний механізм функціонування судової системи, важливим елементом якої виступають адміністративні суди, які забезпечують здійснення адміністративного судочинства. Більше того, захист прав і свобод людини та громадянина за допомогою інструментів адміністративної юстиції є важливою гарантією захисту від порушень з боку органів державної влади та місцевого самоврядування «слабшої» сторони публічно-правових відносин – людини та громадянина.

Метою статті є визначення поняття адміністративного судочинства та окреслення аспектів, які розкривають його правову природу.

Виклад основного матеріалу. Як зазначається у ст. 55 Конституції України, права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [1]. З огляду на цю конституційну норму О. Ф. Ситніков слушно зауважує, що саме адміністративне судочинство є способом реалізації

даного конституційного права громадян на оскарження неправомірних дій та рішень органів державної влади [2, с. 86]. Схожу позицію висловлює І. О. Сеньків, стверджуючи, що адміністративне судочинство, без перебільшення, можна вважати основним засобом захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [3, с. 27].

Легальне визначення поняття «адміністративне судочинство» міститься у п. 5 ч. 1 ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України), під яким розуміється діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у порядку, встановленому КАС України [4]. Одночасно, слід зауважити, що цією дефініцією розуміння поняття «адміністративного судочинства» не обмежується.

У юридичній літературі адміністративне судочинство різними вченими тлумачиться по-різному, що дозволяє зробити висновок про багатоаспектність цього правового явища.

За твердженням Е. Ф. Демського адміністративна юстиція (судочинство) – це діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ, пов'язаних із захистом прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [5, с. 145].

Отже, адміністративне судочинство як процесуальна діяльність пов'язується саме із «розглядом і вирішенням адміністративних справ», що вказує на процесуальну сторону правосуддя в адміністративних справах, характеризуючи таким чином сам його процес, спрямований на вирішення публічно-правового спору, а також захист прав та інтересів фізичних та юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, якщо таке порушення мало місце [6, с. 90].

А. В. Руденко, досліджуючи становлення та здійснення адміністративного судочинства на рівні дисертаційної роботи, наводить своє авторське визначення адміністративного судочинства, згідно з яким воно є формою позовного здійснення правосуддя і полягає у всебічному, повному, об'єктивному розгляді та вирі-

шенні адміністративними судами в стадійному порядку, визначеному нормами Кодексу адміністративного судочинства України, адміністративно-правових спорів, що виникають між фізичними та юридичними особами, з одного боку, та суб'єктом владних повноважень (органом державної влади, органом місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами) – з іншого, з метою захисту прав та свобод фізичних осіб, прав і законних інтересів юридичних осіб, здійснення контролю у сфері публічно-правових відносин [7, с. 6].

У свою чергу В. М. Кравчук наголошує на громіздкості запропонованої дефініції, яка полягає у тому, що, по-перше, у ній містяться положення, що стосуються діяльності не лише адміністративних, але й інших судів і судочинства взагалі (щодо стадійності розгляду, його повноти й об'єктивності тощо) і, по-друге, без потреби розкривається зміст визначень інших правових понять, зокрема, ознак суб'єктів владних повноважень [8, с. 6].

Справді, вступаючи в полеміку вищезгаданих науковців, варто відзначити, що авторське визначення адміністративного судочинства А. В. Руденка наділене скоріше науково-теоретичним, а не прикладним значенням, не може бути впровадженим у законодавство, оскільки має узагальнюючий характер і не розкриває особливостей саме адміністративного судочинства, що вирізняє його від інших існуючих видів судочинства.

Окрім розуміння «адміністративного судочинства» в якості окремої галузі правосуддя науковці також досліджують його як галузь юридичної науки та як галузь права [9, с. 14].

Адміністративне судочинство як галузь юридичної науки розглядає чинне законодавство і судову практику його застосування, його історію та теорію, законодавство інших держав, яке регулює визначені правовідносини. Як галузь науки адміністративне судочинство також доцільно розглядати як цілісну систему знань про правовий зміст процесів, явищ, процедур, що склалися в теоретичній та практичній сферах адміністративного судочинства. Право адміністративного судочинства вивчає поняття і зміст права на судовий захист у публічно-правових відносинах, порядок і форми його реалізації та механізм забезпечення [10, с. 65].

Наявність кодифікованого закону, а також усталена з 2005 р. судова практика підтверджують самостійність адміністративного судочинства як окремої галузі права [9, с. 13-14].

На самостійність галузі права, насамперед, вказують особливий предмет і метод правового регулювання, які є тими ідентифікуючими ознаками, за допомогою яких розрізняють галузі права.

Свого часу П. М. Рабінович галузь права визначав як систему юридичних норм, які регулюють певну сферу суспільних відносин специфічним методом правового регулювання. При цьому до критеріїв (підстав) розподілу норм за галузями відносив: предмет правового регулювання (сукупність суспільних відносин, які врегульовані правом) і метод правового регулювання (специфічний спосіб владного впливу держави на суспільні відносини, здійснюваний за допомогою правових норм та інших юридичних засобів) [11, с. 119].

З огляду на таке загальнотеоретичне визначення предмету та методу правового регулювання, можна зробити висновок, що адміністративне судочинство наділене своїми специфічними предметом (сукупністю суспільних відносин, які визначають порядок розгляду і вирішення адміністративними судами публічно-правових спорів) та методом правового регулювання відповідних відносин у процесі здійснення правосуддя в адміністративних справах, який наділений комплексним характером, тобто є імперативно-диспозитивним.

Про право адміністративного судочинства як самостійну процесуальну галузь права в Україні веде мову О. В. Константиї, який до характерних ознак, які дозволяють розглядати сукупність визначених КАС України норм самостійною галуззю процесуального права України, крім предмету та методу правового регулювання, відносить наступні:

1) право адміністративного судочинства є складовим (процесуально-правовим за природою) елементом, частиною публічного права України. Воно визначає процесуальний механізм неупередженого владного (забезпеченого засобами примусового виконання судових рішень) застосування адміністративними судами до конкретних спірних правовідносин відповідних загальних і

спеціальних норм матеріального адміністративного, податкового, фінансового, соціального, муніципального та деяких інших галузей публічного права (наприклад, виборчого права як елемента структури конституційного права тощо) у разі їх порушення чи виходу за межі їх приписів суб'єктами публічної адміністрації.

2) право адміністративного судочинства відрізняється застосуванням тільки у ньому йому ідеологічно притаманного, на відміну від інших побудованих на позовній формі провадження судових процесів (господарського, цивільного), принципу офіційності (офіційного з'ясування обставин у справі), згідно з яким суд має вживати визначених законом заходів, необхідних для з'ясування всіх обставин у справі, зокрема щодо виявлення та витребування доказів протиправності оскарженого рішення, дії, бездіяльності суб'єкта влади з власної ініціативи (наприклад, коли відповідач – орган влади – не надає громадянину або юридичній особі необхідних документів, матеріалів, що підтверджують їхні позовні вимоги, вказують на протиправність рішень, дій, бездіяльності такого суб'єкта).

3) право адміністративного судочинства має власне завдання правового регулювання, яке полягає у визначенні спеціалізованого судового процесуального механізму неупередженого та ефективного захисту порушених у відносинах із суб'єктами владних повноважень прав та інтересів фізичних і юридичних осіб.

4) право адміністративного судочинства, як і цивільно- й господарсько-процесуальна галузі права, сьогодні має власну більш-менш усталену практику, підходи до застосування його норм судами, єдність яких забезпечується Верховним Судом [12, с. 88-89].

На підставі виділених ознак та в результаті детального аналізу предмету та методу правового регулювання, системи адміністративного судочинства як галузі права науковець слушно пропонує під «правом адміністративного судочинства» розуміти систему закріплених у КАС України, а також деяких інших законах України правових норм, які визначають юрисдикцію та повноваження адміністративних судів, порядок звернення до цих судів для захисту порушених у публічно-правових відносинах прав, свобод, ін-

тересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, у деяких випадках – публічних інтересів, а також регламентують процесуальні дії суду з розгляду та вирішення публічно-правових спорів, перегляду та виконання прийнятих судових рішень [12, с. 90].

Одночасно адміністративне судочинство як окрема наука, галузь права та галузь правосуддя виступає предметом вивчення однойменної навчальної дисципліни.

«Адміністративне судочинство» – одна з основних спеціальних юридичних дисциплін, що вивчає закономірності судового розгляду і вирішення справ про оскарження дій або бездіяльності посадових осіб органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, що порушують права осіб. Призначенням навчального курсу «Адміністративне судочинство» є надання студентам глибоких знань щодо основних категорій адміністративного судочинства, механізмів судового захисту прав, свобод та інтересів учасників правовідносин, що виникають у сфері публічної адміністрації, знайомства з системою спеціалізованих судів, які здійснюють адміністративне судочинство [9, с. 19].

Під час вивчення дисципліни «Адміністративне судочинство» передбачається опанування певного матеріалу з формування системи адміністративних судів та її сучасного стану, організації адміністративного судочинства, процесуального порядку розгляду адміністративних справ в адміністративних судах на усіх стадіях судового адміністративного процесу, а також виконання судових рішень [13, с. 3].

Крім того, з огляду на нетотожність понять «адміністративний процес» та «адміністративне судочинство» (термін адміністративний процес є значно ширшим та більш узагальненим поняттям, яке включає в себе і адміністративне судочинство [14, с. 185]), слід наголосити на необхідності викладання «Адміністративного судочинства України» окремо від «Адміністративного процесуального права України» на рівні самостійної навчальної дисципліни за аналогією з викладанням інших навчальних дисциплін, предметом вивчення яких є окремі галузі правосуддя («Кримінальне процесуальне право України», «Цивільне процесуальне право України» тощо). Це дозволить зосередити увагу на особли-

востях процедури розгляду і вирішення адміністративних справ адміністративними судами на всіх стадіях судового адміністративного процесу.

Висновки. Отже, у результаті аналізу існуючих в літературі наукових позицій можна зробити наступні узагальнення. Поняття «адміністративного судочинства» наділене багатоаспектним характером і може розглядатися у наступних значеннях: як спосіб реалізації права на судовий захист у публічно-правових відносинах; як окрема галузь правосуддя; як галузь юридичної науки; як самостійна галузь права; як навчальна дисципліна тощо. При цьому перелік виділених вище аспектів адміністративного судочинства не є вичерпним, що свідчить про складну правову природу цього правового явища та дозволяє зробити висновок про необхідність подальших наукових досліджень окресленої проблематики.

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 03.12.2019).
2. Ситніков О. Ф. Адміністративне судочинство як форма захисту прав, свобод та інтересів людини і громадянина. *Право і Безпека*. 2013. № 1. С. 86-90.
3. Сеньків О. І. Сутність та поняття адміністративного судочинства в рамках сучасної парадигми адміністративного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 38(2). С. 27-31
4. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 03.12.2019).
5. Демський Е. Ф. Адміністративне процесуальне право України : навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 496 с.
6. Будзик Б. Мета, завдання та принципи адміністративного судочинства на сучасному етапі реформування судової системи України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. № 884. С. 88-92.
7. Руденко А. В. Адміністративне судочинство: становлення та здійснення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2006. 22 с.

8. Кравчук В. М. *Адміністративна юстиція і адміністративне судочинство: співвідношення з адміністративним процесом, процесуально-правова регламентація, перспективи розвитку*. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153577778.pdf> (дата звернення: 05.12.2019).
9. Ковалів М. В., Гаврильців М. Т., Стахура І. Б. *Адміністративне судочинство: навчальний посібник*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2014. 596 с.
10. *Адміністративне судочинство України: підручник / за заг. ред. О. М. Пасенюка*. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 672 с.
11. Рабінович П. М. *Основи загальної теорії права та держави*. Видання 5-те, зі змінами. Навчальний посібник. Київ: Атіка. 2001. 176 с.
12. Константи́й О. До питання поняття предмета, методу, системи адміністративного судочинства України. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 8. С. 86-90.
13. *Адміністративне судочинство: навчальний посібник / за заг. ред. проф. О. П. Рябченко. 2-ге вид., перероб. і доп.* Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. 304 с.
14. Ковальов А. В. Співвідношення категорій «адміністративний процес» та «адміністративне судочинство». *Митна справа*. 2014. № 5(2.1). С. 181-185.

Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Адміністративне судочинство: багатозначність поняття

У статті розглядається питання багатозначності поняття «адміністративного судочинства», окреслення аспектів, які розкривають правову природу цього правового явища. Аналізуються наукові підходи до визначення поняття «адміністративного судочинства». Досліджується адміністративне судочинство як спосіб реалізації права на судовий захист у публічно-правових відносинах; як окрема галузь правосуддя; як галузь юридичної науки; як самостійна галузь права; як навчальна дисципліна.

Ключові слова: адміністративне судочинство, судовий захист у публічно-правових спорах, галузь правосуддя, галузь права, галузь юридичної науки, навчальна дисципліна.

Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Административное судопроизводство: многозначность понятия

В статье рассматривается вопрос многозначности понятия «административного судопроизводства», определение аспектов, раскрывающих правовую природу этого правового явления. Анализируются научные подходы к определению понятия «административного судопроизводства». Исследуется административное судопроизводство как способ реализации права на судебную защиту в публично-правовых отношениях; как отдельная отрасль правосудия; как

отрасль юридической науки; как самостоятельная отрасль права; как учебная дисциплина.

Ключевые слова: административное судопроизводство, судебная защита в публично-правовых спорах, отрасль правосудия, отрасль права, отрасль юридической науки, учебная дисциплина.

Kerniakevych-Tanasichuk Y. V. Administrative legal proceedings: the ambiguity of the concept

The key to effective implementation of the right to judicial protection is the proper functioning of the judicial system, an important element of which is the administrative courts that ensure the administration of administrative justice. Moreover, the protection of human and citizen's rights and freedoms through the instruments of administrative justice is an important guarantee of protection against violations by public authorities and local self-government of the «weaker» side of public-legal relations - human and citizen.

In the legal literature administrative legal proceedings is interpreted differently by different scholars, which makes it possible to conclude that this legal phenomenon is multidimensional.

In addition to understanding «administrative legal proceedings» as a separate area of justice, scholars also view administrative law as meaning: administrative justice as an area of legal science; positive (objective) administrative justice as an area of law

Administrative legal proceedings as a branch of legal science examines the current law and jurisprudence of its application, its history and theory, the legislation of other states governing certain legal relationships.

The independence of the field of law is first of all indicated by the specific subject matter and method of regulation, which are the identifying features by which the branches of law are distinguished. Administrative legal proceedings is endowed with its specific subject (the set of social relations that determine the procedure for consideration and resolution by public courts of public law disputes) and the method of legal regulation of the relevant relations in the process of administration of justice, which is endowed with a complex character, that is, is positive.

At the same time, administrative legal proceedings as a separate science, field of law and branch of justice is the subject of study of the same discipline.

In addition, given the inaccuracy of the terms «administrative process» and «administrative legal proceedings» (the term administrative process is broader and more generalized term, which includes administrative justice), it is necessary to emphasize the need to teach «Administrative legal proceedings of Ukraine» separately from «Administrative Procedural Law of Ukraine» at the level of independent academic discipline. This will focus on the peculiarities of the procedure for the consideration and settlement of administrative cases by administrative courts at all stages of the judicial administrative process.

Keywords: administrative legal proceedings, judicial protection in public-law disputes, branch of justice, branch of law, branch of legal science, educational discipline.